

DD/140/48

Lichtstralen op den akker der Wereld.

V

HERINNERINGEN

uit den zendingsarbeid op Halmahera.

door

J. L. D. VAN DER ROEST.

Oud-Zending der Utrechtsche Zendings-Vereeniging.

Waarom wij van Nieuw-Guinea naar Halmahera gingen.

In de laatste jaren zijn verschillende eilanden van Ned. Oost Indië, of gedeelten daarvan, bij de zendingsvrienden meer bekend geworden.

Uit zijn vergetelheid naar voren gebracht, is ook dat kleine, eigenaardige gevormde eiland, dat als een zeekwab daar ligt in het Oosten van onzen Archipel en Halmahera heet.

Zeker men wist, dat de Utrechtsche zendingsvereeniging behalve op Nieuw-Guinea en Boeroe, ook op Halmahera het Evangelie bracht; maar daarmede was ook haast alles gezegd.

Sedert tientallen van jaren waren daar twee zendingsposten. De namen van Dijken en van Baarda waren bekend, doch al was men er van verzekerd, dat deze mannen met ijver en trouw arbeidden, „de vrucht kwam traag en zorg'lijk voort.” Halmahera was een onvruchtbaar arbeidsveld en verwachtingen koesterde men er niet van. Evenwel de gedachten Gods zijn geheel anders dan die der menschen.

In Zijne groote barmhartigheid heeft Hij zich over dat land ontfermd.

In de dagen dier ontferming vertoefden wij nog op Nieuw-Guinea. Het Bestuur der Utr. Zend. ver. had mij opgedragen in overleg met de andere zendelingen aldaar een nieuwe post te stichten. Allerlei omstandigheden weerhielden ons om aan dat plan gevolg te kunnen geven. *)

*) Zie Lichtstralen Jaarg. 18 afl. 6.

Het was op N. Guinea nog de zorgvolle tijd. De arbeiders waren er, maar de arbeid liet zich wachten. Daar kwam, terwijl wij op de Zendingspost Roon den arbeid van onzen kranken Broeder Brink waarnamen, de tijd, dat God op Halmahera de deuren had opengedaan.

Van alle kanten klonk het daar: „Kom over en help ons.” Wat was gebeurd.

Op Tobelo, de zendingspost door Broeder Hueting bewoond, was een gansche verandering geboren. Het hardnekkig en vasthoudend heidendom had plaats moeten maken voor het Evangelie. Ongedacht en onverwacht kwam dit feit. Broeder Hueting was op aandrang van Broeder van Baarda in 1896, toen laatstgenoemde zich met verlof in Holland bevond, mede gezonden naar Halmahera. Niettegenstaande zendingsvrienden het onverantwoordelijk vonden, dat een jong man medegegeven werd naar een arbeidsveld, waar van Baarda zoovele jaren zonder zichtbare vrucht had gewerkt, had het vertrouwen van van Baarda, dat het Evangelie zou zegevieren het bestuur gesterkt in de hoopvolle verwachting, dat het blijken zou, dat men ook met deze daad in den weg Gods zou zijn. Dat vertrouwen werd niet beschaamd. Boven bidden en denken deed God en de tijdingen kwamen dat velen op Tobelo en elders gebroken hadden met het heidendom en gewillg waren om het Evangelie aan te nemen.

Die tijdingen bereikten ons op Nieuw-Guinea. Was het wonder, dat de bede daar opging „Laat toch van dien milden regen druppelen vallen ook op mij.”

Hare Majesteit, onze geeerbiedigde Koningin, beklom den troon haars vaders en Broeder van Baarda moest op Ternate de zendelingen der Utrechtsche Zendingen vereeniging vertegenwoordigen ter receptie van den Resident. In die dagen bespraken beide de dingen die op Halmahera gebeurden.

De toenmalige Resident Dr. Horst zag in de Christianisatie het goede voor de bevolking en wilde den arbeid steunen zooveel hij kon. Men besloot, waar er zoo weinig arbeiders waren, het bestuur voor te stellen mij van Nieuw-Guinea over te plaatsen. Dat voorstel werd door het bestuur goedgevonden.

Op 24 December 1898 kwam de „Camphuys” èèn der booten der Pakketvaart Maatschappij, die om de 8 weken Nieuw-Guinea bezocht binnen en bracht mij gansch onverwachts de tijding, dat ik, indien ik wilde en kon, naar Halmahera moest gaan, omdat men daar gebrek aan arbeidskrachten had. Men dwong niet, maar met ernst legde men mij deze zaak aan het hart. Wat moesten wij doen?

Biddend werd overlegd wat wij doen zouden.

De Broeders in onze omgeving raadden ons sterk aan te gaan waar het hulpgeroep werd vernomen en geloovende, dat wij in den weg des Heeren waren, namen wij het besluit om met de keerende boot, d. w. z. dezelfde boot die over 7 dagen weder op Roon werd verwacht, naar Halmahera te gaan.

Dat was geen kleinigheid. In dien tijd moest alles worden ingepakt. Vendutie kon niet worden gehouden, wie zou in dien tijd onze meubelen koopen? Thans is dat geheel veranderd. Maar niet alleen dit. Wij hadden op N. Guinea enkele onzer beste jaren gegeven. Twee onzer kinderen lagen daar begraven en wij hadden gebeden en gewerkt en daardoor waren wij gebonden aan Papoea. Maar God riep ons en op Nieuwjaarsdag 1899 vertrokken wij van Nieuw Guinea. Daar waren Zendingsvrienden, die het ons euvel hebben geduid. Zij meenden, dat wij den strijd moede waren geworden; wij geloofden te doen wat God van ons vroeg. Het was toch immers een gaan, niet wetende waar wij zouden komen. Voordeelen waren er niet aan verbon-

den. Wij waren gewend aan de Papoesche toestanden en wij wisten ons uit te drukken in de taal des volks. Te Windessi en te Roon hadden wij genoegzaam de hulp des Heeren ervaren. Wij hadden medegestreden en ruimschoots ons aandeel gehad in de zorgen en moeiten, het werk was ons lief en ons gaan naar Halmahera had ontzettend veel tegen. De toestanden waren ons daar geheel vreemd, de taal ons onbekend.

7 Januari 1899 kwamen wij te Ternate en daar moesten wij tot 4 Februari blijven. Het leven in het hotel was ons te duur en daarom waren wij blijde, dat de hulpprediker aldaar, een oud kweekeling der Utr. Zend. ver. tegen billijke vergoeding ons huisvesting verleende. Den tijd dien ik daar doorbracht, gebruikte ik om het Maleisch, dat ik op Nieuw Guinea bijna niet had gebruikt weder aan te leeren, zoodat die niet vruchteloos was.

Halmahera had nog geen scheepvaartverbinding zooals nu. Het eenige vaartuig dat zoo nu en dan het eiland bezocht, was de Gouvernmentstoomer, waarmede de Resident van Ternate zijn inspectiereizen maakte. Het was niet gemakkelijk om een reisgelegenheid naar Halmahera te vinden. Wel voeren er groote prauwen (Inlandsche vaartuigen) heen, maar om met deze de reis te maken was kostbaar en tijdroovend daarbij, het was de slechte tijd, de tijd waarin de Oostenwind woei en daarom was ik zeer dankbaar dat ik voor f 500 een schip kon bemachtigen „de Constantijn” een scheepje in dienst van een Handels-Maatschappij, dat mij naar Tobelo brengen zou. De prijs was wel hoog, maar aangezien er eerst over een maand gelegenheid zou zijn om voor f 350 weg te komen, moest ik wel toeslaan.

6 Februari 1899 kwamen wij te Tobelo, een der districten van Halmahera, aan.

Daardoor kreeg ik een inzicht in vele dingen, hunne gewoonten betreffende.

De onderwijzers kregen dien dag onderwijs. Zij werden opmerkzaam gemaakt op vele dingen en zooveel mogelijk werd hun vaardigheid geleerd. De voorraad geneesmiddelen, die elk op zijn plaats bezat, werd aangevuld en allerlei andere dingen werden afgedaan.

Wij waren nog maar enkele dagen op Tobelo toen de Resident kwam en met hem zou Hueting naar den Sultan van Tidore gaan, om hem te verzoeken, in zijn gebied vrijheid te geven het Evangelie te prediken, omdat ook daar begeerte was ontstaan.

Woensdag 22 Februari vertrok Hueting daarheen en ongeveer 14 dagen stond ik voor al het werk, dat mij nog zoo vreemd was. De gewone samenkomst op Vrijdag kostte mij heel wat hoofdbreken en des Zondags leidde ik de godsdienstoefening. Enkele Chineezers, die ook aanwezig waren spraken hunne verwondering uit over mijn goed Maleisch. Des slimmers dachten mij beet te nemen, maar ik wist al te goed, dat het als een foutief dictée zou kunnen dienst doen. De weken, die ik op Tobelo doorbracht, waren mij tot een goede leerschool in vele dingen.

Het spreekt van zelf, dat ik zeer begeerig was om de oudste zendingspost, Duma te bezoeken.

Op zekeren dag gingen br. Hueting en ik daarheen. Ik vergeet nooit wat een hevigen regen wij op dien tocht hadden. Met goed weder waren wij uitgezeild en na 5 uren te Galela aangekomen. Wij zouden de wandeling om het meer maken en onverwachts bij vader en moeder van Dijken aankomen. De weg naar het meer — waaraan Duma ligt gaat tegen den heuvel op en reeds toen kletterde de regen, en steeds erger werd het. Er was geen denken aan, de wandeling voort te zetten. In het eerste het beste dorp wilden wij probeeren

iemand te vinden, die ons over het meer zou willen roeien maar geen mensch vertoonde zich; het dorp was als uitgestorven. Eindelijk vonden wij een oud man slapende in een der huizen. Hem wekken was het werk van een oogeblik. Wij verzochten hem ons te brengen bij toewan van Dijken. Hij was daartoe niet te bewegen, maar toen wij hem een halven gulden lieten zien, ja, toen zou hij het doen. Wij grepen ieder een roeispaan en het ging.

Doornat kwamen wij aan. De oude broeder was verrast ons zoo plotseling voor zich te zien en in zulk een weder.

Hij had hevige kiespijn, maar nadat wij ons verkleed hadden, begonnen wij met elkander te redeneeren, met het gevolg, dat hij die een man van de klok was en altoos klokslag tien uren naar bed ging om half elf opsprong en zeide, dat is mij nog nooit gebeurd. Over tijd! Zijn kiespijn was ook weggepraat. Broeder v. Dijken was een forsche, krachtige gestalte. Niettegenstaande zijn jarenlang verblijf in de tropen was hij het type gebleven van een gezonden buitenman.

Ik acht het mij een voorrecht dezen buitengewonen man enkele malen persoonlijk te hebben ontmoet. Hij en zijne vrouw waren twee menschen, die door God tot een rijken zegen gesteld zijn. Wat groote moeielijkheden hebben zij niet moeten doorstaan welke tegenspoeden hebben zij niet moeten overwinnen. Waarlijk zij waren levende getuigen van Gods barmhartigheid. Ik schrijf geen biographie van dezen dienst-knecht en dienstmaagd des Heeren, maar als jong zendeling achtte ik het een groot voorrecht, dezen veteraan te leeren kennen en als hij op zijn eigenaardige wijze verhaalde, door welke wegen God hem geleid had, dan kon het niet anders of een zekere jaloersheid maakte zich van mij meester en begeerde ik, dat God ook mij en mijn vrouw in dit land gebruiken mocht tot iets groots en goeds. Duma was een

aardig Christendorp. Rustig was het hier, zoover gelegen van de kust, aan den oever van het meer — te rustig voor onrustige naturen. Alles hier droeg het kenmerk van vader en moeder van Dijken. Een groote schare kinderen, wier ouders gedurende de dagen der week in de tuinen moesten arbeiden, waren eigenlijk hunne kostkinderen. Met allerlei kwamen grooten en kleinen bij hen en in alle dingen waren zij hen tot steun en raad.

Met Br. Hueting had ik reeds over mijn eventueele vestiging gesproken en onze gedachten waren gevestigd op Kau, waar reeds verscheidene menschen den wensch hadden te kennen gegeven, Christen te willen worden.

Velen daar waren vermaagschap met de bevolking van Tobelo en als de verwachtingen niet ijdel bleken te zijn dan zou daar een groote schare overgaan.

Met Broeder v. Dijken bespraken wij deze zaak, maar hij was er niet dadelijk voor te vinden. Vroeger had hij een enkele maal Kau bezocht en daarvan had hij niet de aangenaamste herinneringen. De Mohammedanen, die op de hoofdplaats van dit distrikt woonden, dat denzelfden naam draagt, waren velen en zooals hij meende zou daar een hevige tegenstand worden geboden. Hij zag het zoo donker in, dat hij het plan onuitvoerbaar achte. *) Na bespreking evenwel schortte hij zijn oordeel op en gaf zijn goedkeuring. Toen ik later hem zulke goede berichten kon geven toen kwamen de tranen in zijn oogen en zeide: hij „ik ben jaloersch. Als ik 40 jaar jonger was, zouden wij eens zien, wie het meest doen kon.”

Duma was een kleine gemeente met Ngidiho als filiaal. Overigens was en bleef alles heidensch. Toen in 1897 de

*) Dat bij deze bespreking Br. van Baarda niet genoemd wordt, vindt zijn oorzaak hierin, dat deze toen te Loloda was. Met hem werd schriftelijk over deze zaak gehandeld.

groote beweging op Tobelo kwam en gelijk ik als bekend mag onderstellen, de reusachtige omkeering plaatsgreep, bleef Galela onberoerd. De schokkende gebeurtenis had hoegenaamd onder de Galelareezen geen invloed. Zij waren alleszins godsdienstiger, dan die brutale Tobeloreezen. Zij waren meer bevreesd voor den wraak der Mohammedanen. Stiller van natuur zagen zij meer lijdelijk toe.

Nog enkele malen bezocht ik Galela, altijd in gezelschap van mijn vrouw; ook nog in Mei 1900, enkele weken vóór het heengaan van Van Dijken, 17 Juni. Zijne gedachtenis is ook bij ons in zegening gebleven.

Voorbereidende werkzaamheden te Kau.

Het besluit was genomen, dat wij ons te Kau zouden vestigen en daarom moest zoo spoedig mogelijk voor een woning gezorgd worden. De afstand van Tobelo naar Kau is niet zoo groot, maar aangezien wij geen ander middel van vervoer hadden dan een inlandsch vaartiug, waren er gemiddeld 16 à 18 uren varens mede gemoeid, wanneer de wind ons ten minste niet vijandig was. Was dat het geval, dan had men wel tweemaal zooveel tijd nodig.

De streek was genoemd maar de plaats moest worden gekozen en daarom zouden wij daarheen gaan.

Met allerlei moet bij een vestiging gerekend worden. Het terrein moet worden verkend, zekerheid moet men hebben van goed drinkwater en nog veel meer. Br Hueting zou medegaan, maar aangezien wij bij ons pogen om het distrikt Kau te bereiken werden verhinderd door de onstuimige zee, keerden wij onverrichter zake terug. Een volgende maal ging ik alleen en het gelukte mij in Kau te komen.

In de landstreek Kau, waren hier en daar groepen menschen, die verklaard hadden Christen te willen worden. Het spreekt vanzelf, dat ik hun distrikt doorreizende deze plaatsen aandeed, om mij van allerlei op de hoogte te stellen. Vele menschen hadden mij reeds te Tobelo gezien, zoodat ik niet voor allen een onbekende was.

Bij het zoeken van een geschikte woonplaats, viel de keuze op Djati, een kleine nederzetting, niet ver van de groote Mohammedaansche kampong. Daar waren aangenamer plaatsen, maar ik meende, dat ik niet te ver van het Mohammedaansche kamp moest wonen, van waaruit men, gelijk de ervaring elders had geleerd, en hier heeft bevestigd, voortdurend de jeugdige Christenen bestookt.

Zijne Hoogheid, de Sultan van Ternate, had mij, toen ik ten Zijnent een bezoek bracht, gezegd, dat ik zooveel van zijn grond mocht nemen als ik wilde. Van deze gunst maakte ik evenwel geen gebruik. Hoe vriendelijk het ook bedoeld mocht zijn van den vorst, de onderdanen zouden er zeker minder vriendelijk over denken, aangezien zij vrij gebruik van den grond hebben en zij hun erfrecht daarop laten gelden. Ik vervoegde mij bij de hoofden van Kau, met de mededeeling, dat de Sultan van Ternate mij niet alleen vergund had hier te wonen, maar dat ik zelfs zooveel grond nemen mocht als ik wilde hebben. Ik wilde dit evenwel niet doen, maar aangezien de grond dien ik hebben wilde, waarschijnlijk vroeger door de bevolking was ontgonnen, wilde ik dien voor matigen prijs koopen.

Spoedig kwamen de eigenaren en vermeende eigenaren opzetten. Zij vonden het uitnemend, dat ik wilde betalen en elk op zijne beurt wees mij door middel van stokjes, die men in den grond stak, de grootte van het perceel dat door hen of door hun ouders vroeger was bebouwd geweest.

Wij werden het spoedig eens en voor f 28,60 kocht ik een groote lap grond, ongerekend de vruchtboomen die men later aan mij verkocht.

Eigenlijk was er te veel grond en later kon ik aan enkele Christenen die in mijne nabijheid wenschten te wonen een flink stuk geven, onder bepaling, dat zij dien zouden bebouwen.

Hout en struikgewas, moest worden uitgeroeid, een groote schoonmaak moest worden gehouden, want om gezondheidsredenen wilde ik gaarne een open terrein hebben. Gelukkig was de bevolking bereid de handen uit de mouw te steken. Wij begonnen dadelijk met het omhakken. Mannen en vrouwen, die tegen behoorlijke betaling zouden werken kon ik in voldoende aantal krijgen.

Trouwens, tot eer van de menschen moet ik zeggen dat ik steeds meer aanbod van werkkrachten had dan noodig was.

Ruim twee maanden gingen voorbij met het gereedmaken van het terrein en den bouw der noodwoning.

Het was een eigenaardig leven. Mijn vrouw en kinderen waren bij de familie Hueting en ik was op de nieuwe vestiging. Mijn vaarttuig, een flinke prauw, was mijn hotel. Het stond tegen het strand opgetrokken. Des nachts diende het mij tot logies en de maaltijden, door mij zelve bereid, nuttigde ik erin.

Elken morgen om 6 uur sloeg ik met een stuk hout op een stuk van een uitgeholden boomstam, dat als signaal diende om den arbeid aan te vangen. Om 8 uur ontbeten we en om 9 uur ging het weer aan het werk tot 12 uur. Om half twee was het weder verzamelen tot half 6. Dan was de dagtaak afgelopen.

Men was er zeer mede ingenomen, dat een Zendeling onder hen kwam wonen en men verdiende een aardige

penning aan zijn komst. Het gebeurde zoo nu en dan, dat het geleverde materiaal was opgebruikt en dat het nieuwe nog niet was geleverd. Dan werd het werk stop gezet en keerde ik voor enkele dagen huiswaarts, steeds de gelegenheid aangrijpende om de verschillende dorpen te bezoeken, met de menschen kennis te maken en hen aan te sporen te zorgen, dat er over zoovele dagen weder materialen waren. De bouw van onze noodwoning vorderde goed.

Ook in dezen heeft de Heere het niet aan Zijn zegen laten ontbreken. Ik herinner mij, dat ik een enkele maal mismoedig was. Niet, dat ik zelf hard moest medewerken; dat had ik op Nieuw-Guinea wel geleerd, maar het gebeurde, dat hooge zee of zware wind oorzaak was, dat men b. v. van den Tidoreeschen overwal, vanwaar men het bamboe haalde niet zou kunnen komen en dat ik onverrichter zake huiswaarts zou moeten gaan. Mijn prauw is menigmaal mijn bidvertrek geweest, waarin ik mijn nood klaagde. Menigmaal heeft God mij verrast met de verhooring der gebeden.

Door vereende krachtsinspanning was onze woning spoedig gereed, tenminste zoover, dat zij betrokken kon worden. Men moet zich niet voorstellen, dat het een sierlijk huis was. Het was niet meer dan een groote schuur; eenvoudiger kon het niet. Men heeft weleens gezegd, waarom woont gij in zulk een huis?

Het vestigen van een nieuwe post heeft zijn eigenaardige bezwaren. Vooral deze groote, is de plaats goed gekozen, en daarop kan slechts na eenige jaren een antwoord worden gegeven. Men tast in een vreemde omgeving zoo gemakkelijk in het duister. Wij moesten zuinig zijn want Halmahera kostte aan onze kas zeer veel. Als wij nu vele kosten maakten en het bleek straks dat de plaats niet goed gekozen was, dat elders een betere zou zijn te vinden, dan was

men wellicht genoodzaakt terwille van de kosten te blijven. Daarenboven men was alleen — men droeg zelf de verantwoordelijkheid van alle dingen en dat is zwaar. Het was ons doel niet langer in het noodhuis te blijven wonen dan noodig was. De omstandigheden hebben het noodig gemaakt dat wij in dit huis moesten blijven. Mijn opvolger zendeling Ellen achtte een andere plaats beter geschikt en omdat nu te Djati geen dure woning stond, kon hij aan zijn voornemen gevolg geven en elders een definitieve woning bouwen. Dit geschiedde te Gamlaha, ongeveer 2 uren van Djati verwijderd.

Onze woning was zeer eigenaardig gebouwd. Zestien palen waren in den grond gezet, vier rijen van vier, evenwijdig aan elkander. Op die palen was het dak gebonden, bestaande uit een kap van rondhout, waarop de atap, bladeren van den sagopalm, als dakbedekking. Toen het dak stond werd de omwanding gemaakt. De balken en stijlen bestonden uit bamboe staken en de omwanding uit gaba de bladsteel van de sago. Cement hadden wij niet, zoodat de aarde onze vloer was, een weinig aangestampt om een vasten bodem onder de voeten te hebben. Op dien aarden vloer lag platgeklopte bamboe, ter vervanging van vloermatten. Het geheele huis was gebonden en alleen in de klampen op de houten deuren bevonden zich enkele draadnagels. Het huis stond vast, maar bij hevige winden of zwaren storm bewoog het zich wel wat heen en weder. De oppervlakte was groot en wij hadden het in verschillende kamers verdeeld. Toen het zoover was, dat de bewanding klaar was, ging ik vrouw en kinderen halen.

Aankomst te Kau.

Dinsdag 14 Augustus vertrokken wij van Tobelo naar Kau. Daags te voren was reeds een zeer groote prauw geladen met allerlei, daarheen gegaan. Wij gingen in een even groote en twee kleinere volgden. Het was waarlijk geen pleziertochtje. Integendeel, het was een zeer moeilijke reis. Tientallen malen heb ik het traject Tobelo-Kau bevaren, maar nimmer met zooveel tegenspoed als ditmaal, nu ik met vrouw en kinderen in een zwaar geladen groote prauw de reis moest maken. Elken dag was de wind ons tegen en slechts bij het aanbreken van den dag bedaarde de hevigen Zuidenwind en konden wij enkele uren voort. Wij hadden zelfs geen gelegenheid tot landen, omdat er nogal wat branding stond. Drie dagen en drie nachten deden wij over dat tochtje. Eindelijk toch waren we te Djati.

Gelukkig was het voor mijne vrouw geen ontzuivering. Zij wist van de plaats niets dan wat ik haar had verteld. Ook het huis kende zij alleen van de teekening, maar het overtrof hare verwachtingen en met echt vrouwelijk genie herschiep zij de schuur in een smakelijke woning.

De bevolking ontving ons met gejuich. Christenen en heidenen waren over onze komst verheugd, al waren de beweegredenen ook verschillend. Gelijk te verwachten was, spanden wij alle krachten in om zoo spoedig mogelijk de zaken in orde te brengen. Daar was veel te doen en wij stonden weleens verlegen, maar de Heer heeft geholpen. Ik herinner mij niet meer hoe alles in zijn werk is gegaan. Wij leefden als in een droom. Veel hulp ondervond ik van een inlandschen helper, die br. Hueting vóór mijn komst hier had geplaatst. Hij had toen nog niet veel Evangelisatie werk, en deed eigenlijk als verkenners dienst; moest vriendschapsbetrekkingen met de bevolking aanknoopen.

Gedurende al den tijd dien ik te Djati heb mogen arbeiden

is hij mij tot veel steun en hulp geweest. Hij huwde in dien tijd met een uitnemende vrouw, die hoewel zwak naar het lichaam, haren man in alle dingen trouw ter zijde stond. Zij leven nog en dienen den Heer in Zijn werk op Halmahera. Daarom verzwijg ik hunne namen; ook omdat ik anderen niet noemen wil, onder wie een jongen, trouw als goud, die al de jaren bij ons was en nu in het Tobelosche werkt. Toch wil ik hier uitspreken dat hun leven was een aanbeveling van het Christendom, hun huisje een sieraad van netheid.

Zoover ik het beoordeelen kan, werden zij gedrongen door de liefde van Christus. Hem werd gedurende mijn verblijf op Halmahera meermalen gelegenheid geboden om elders een anderen arbeid te vinden, tegen meer loon, maar hij wilde niet anders wezen dan medearbeider in het koninkrijk Gods. Wij gedenken hunner steeds met groote blijdschap en zijn zeker, dat hun werk door God is gezegend geworden.

Over het algemeen heb ik niet te klagen gehad over de werkkrachten, die ter mijner beschikking stonden. Zeker, daar waren er onder die ik meer actiever had gewenscht; ik heb zelfs een tweetal moeten ontslaan, omdat ik ze ongeschikt oordeelde, maar ik dank God, voor hetgeen Hij door middel van onze helpers gedaan heeft.

Zoo zaten wij te Djati en van lieverlede kreeg de kleine plaats een geheel ander aanzien. Een flinke weg werd gekapt van het strand naar ons huis — flink breed, opdat wij een uitzicht zouden hebben op de zee en de frissche zeewind ons zou kunnen verkoelen.

Het bleek evenwel niet bijzonder gezond te zijn; trouwens het strandklimaat brengt overal zijne zorgen mede en koorts laat zich zelden wachten.

Een groote plaag waren de muskieten, die ons soms maanden achtereen niet met rust lieten. De groote sago-

bosschen die op een behoorlijken afstand van onze wouing lagen en de noodige moerassen aldaar zullen daarvan wel de oorzaak zijn geweest. Wij hadden weinig regen, omdat Kau de grootste laagvlakte van Halmahera is.

Overigens was het een aardige vestiging, vooral toen ons erf met bloemperken prijkte en langs het huis pisang en papaja groeiden.

Met groote dankbaarheid denk ik terug aan de jaren die God ons daar heeft laten arbeiden. Bleef het leed ons niet gespaard en waren de moeilijkheden ook vele, Zijn zegen was boven verwachting.

Gelijk ik reeds mededeelde, had Br. Hueting op enkele plaatsen reeds vóór mijn komst in de afdeeling Kau, inlandsche helpers geplaatst. Op één plaats waren reeds menschen gedoopt. Die plaatsen waren onder mijn toezicht gebracht. De geheele kust van Tobelo tot Pasir Poetih en later nog de Tidoreeschè overwal, was mijn werkkring. Alles moest per prauw worden bereisd, wat tijdroovend en geldroovend is. Onze zending is nu eenmaal duur; ook hierdoor, dat alles per vaartuig moet geschieden. Het is om jaloersch te worden, als men ziet, hoe men in de gecultiveerde landen reizen kan per paard en per wagen, met tram of spoor. Dagenlang hebben wij vaak noodig om betrekkelijk korte afstanden af te leggen. Wind en weer moeten dienen; als die tegen zijn, wat kan men dan doen?

Met de gevaren ter zee hebben wij meermalen kennis gemaakt. Ik herinner mij, dat wij op zekeren morgen door een storm werden overvallen. Ik had de plaatsen aan den Tidoreeschen overwal bezocht. Alles was voor den wind gegaan en zodoende was ik een dag vroeger klaar, dan ik gedacht had.

Op het eiland Bobalé, één van mijne filialen zou men een school bouwen en de tijding was gekomen, dat het

hout daarvoor gereed was. Ik zou mij overtuigen of alles volgens afspraak was geleverd. Dat werk was spoedig afgeloopen en opgewekt spoedde ik mij huiswaarts. De sterke stroom was oorzaak, dat wij niet bijzonder hard opschoten en de wind om te zeilen bleef uit. Wij waren ongeveer in het midden tusschen den vasten wal en het eiland, toen plotseling een hevige wind opstak en tot storm aanzette. Naar het eiland terug ging niet; den vasten wal bereiken was onmogelijk. Elk oogenblik werd de zee ruoeriger en hevige golven sloegen over en in ons vaartuig.

Het dakje waaronder ik beschutting vond tegen regen en zonneschijn, werd met het ankertouw vastgesjord, want het zou geen weerstand kunnen bieden. Een dikke duisternis overviel ons en wij verkeerden in groote zorg. Mijn roeiers, menschen, die gewend waren op zee te zwalken, werden stil van angst en vreesden het ergste. „Heer behoed ons wij vergaan” zoo klonk het uit mijn ziel, en tegelijk moest ik mijn mannen moed in spreken. Het was duidelijk als ik moedeloos werd, dan was het met ons gedaan een daarom riep ik hen toe, houdt moed, draag zorg dat de schuit niet dwars komt te liggen; werpt haar van de eene golf op de andere.”

God verhoorde het gebed, dat in dien storm tot Hem werd opgezonden.

Gedurende eenige uren bleef de duisternis aanhouden, de regen viel in stroomen, de storm bedaarde, het licht brak door en de zee kalmeerde. Zoodra wij den oever hadden bereikt, dankten wij God voor Zijne bewaring.

Al mijn goed, mijn bed inclus, alles was doornat. Nadat wij uitgerust waren en wat gegeten hadden ging het huiswaarts. De storm had geen kleine verwoesting aangericht. Het dak van mijn keuken was opgenomen en heel netjes naast de keuken op den grond gezet. Ons huis was

scheef gaan staan. Doch dat was spoedig te verhelpen. Den volgenden dag waren verscheidene mannen bereid, dat weder in rechten staat te brengen. De balken werden geschoord, een zwaar touw om het huisgeslagen en met vereende krachten zette men het weder recht, al stond het dan ook niet precies in het lood.

Wie schetst evenwel de verbazing van de mijnen. Men had bij het opsteken van den storm heel in de verte een zeil ontdekt, daarna was het niet meer gezien. Daarom had men uitgemaakt, dat die prauw zeker was verongelukt. Niemand dacht er aan, dat wij in dien storm konden zijn, want men wachtte ons immers morgen pas thuis. Toen mijne bagage uit de schuit gedragen werd en men bemerkte, dat het water er uitdroop, behoefde men niet meer te vragen, welke prauw het geweest was, die men verongelukt waande.

Was het het wonder dat wij dien avond zongen:

„Wat zou ik met Gods gunsten overlaân,
Dien trouwen Heer voor Zijn gena vergelden”.

Voor en Tegenspoed.

Heerlijk ontwikkelde zich de arbeid in de Kaubai. Het was merkwaardig om te zien hoe gaarne de menschen ons ontvingen en naar ons luisterden. Voortdurend trok ik van de ééne plaats naar de andere. Het werk thuis werd dan overgelaten aan de helper en mijn vrouw. Een menigte van menschen werden ook geneeskundig geholpen.

Geruimen tijd moest ik het Maleisch als voertuig gebruiken bij den arbeid. Sommigen hebben gemeend dat

het er ons om te doen was de landstaal te negeeren, maar die gedachte berustte op eigen vinding, niet op onderzoek. Van het begin af hebben wij getracht de taal des volks machtig te worden, maar men moet niet vergeten, dat wij daartoe niet rustig konden nederzitten. Ons leven was druk en zeer gespannen. Dan werd onze tegenwoordigheid hier, dan daar vereischt. Lanzaam kon er niet gewerkt worden, men moest dadelijk beslag leggen op de bevolking. Tientallen van jaren was Halmahera gesloten gebleven voor het Evangelie. Wie zal het ons euvel duiden, dat nu weleens wat „hard van stapel” werd geloopt? Het was een verrukkelijke ervaring zoovelen te ontmoeten uit allerlei plaatsen, met het verzoek om onderwijs. Was het eenigzins mogelijk dan werd aan het verzoek dadelijk voldaan.

God maakte onzen weg zeer voorspoedig, telkens vermeerderde het getal der aangeslotenen.

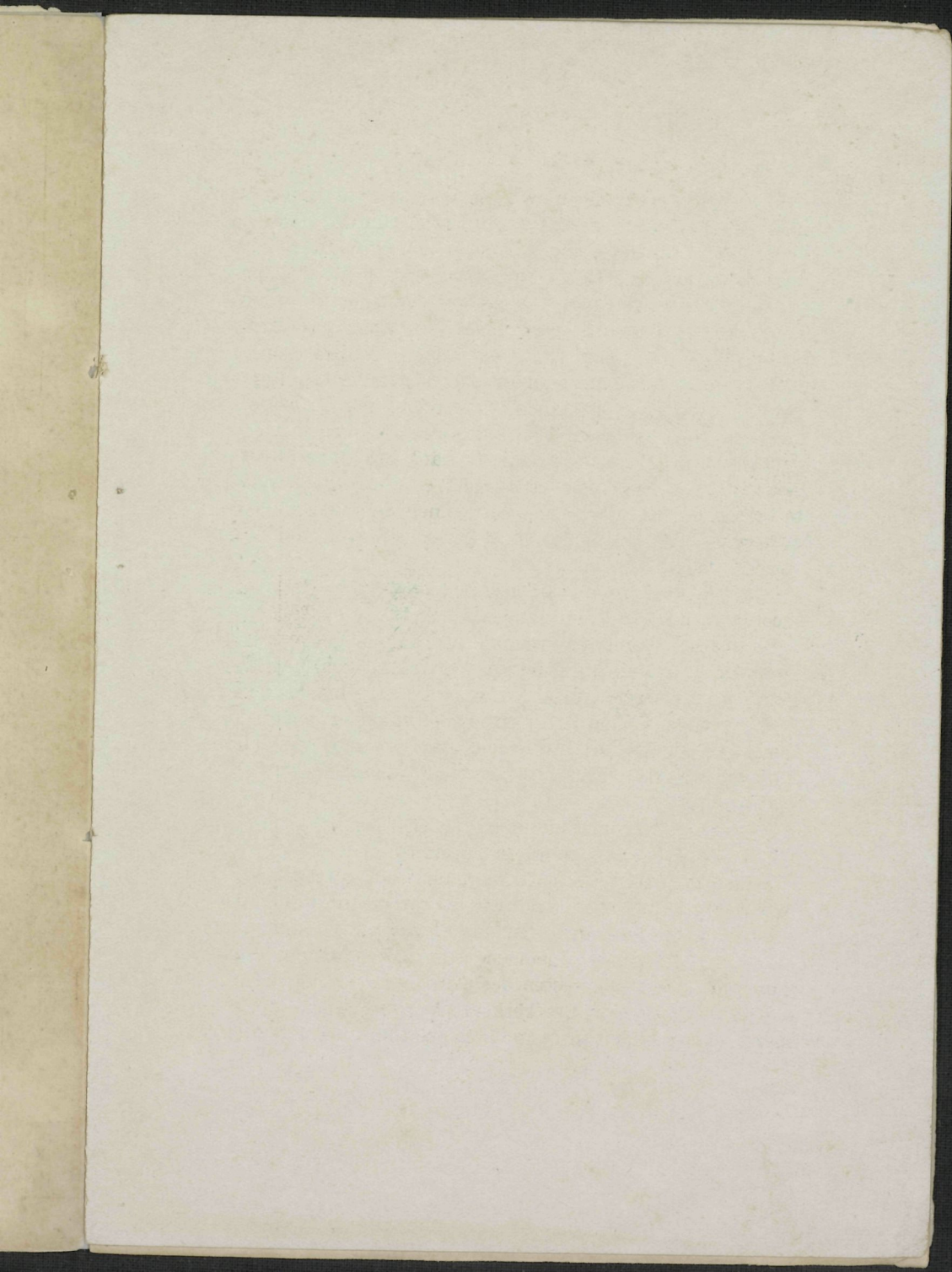
De meest geschikten werden als tolken gebruikt en vertaalden het Maleisch in de taal des volks. Niet altijd is dat getrouw overgebracht, maar het was toch het eenige middel.

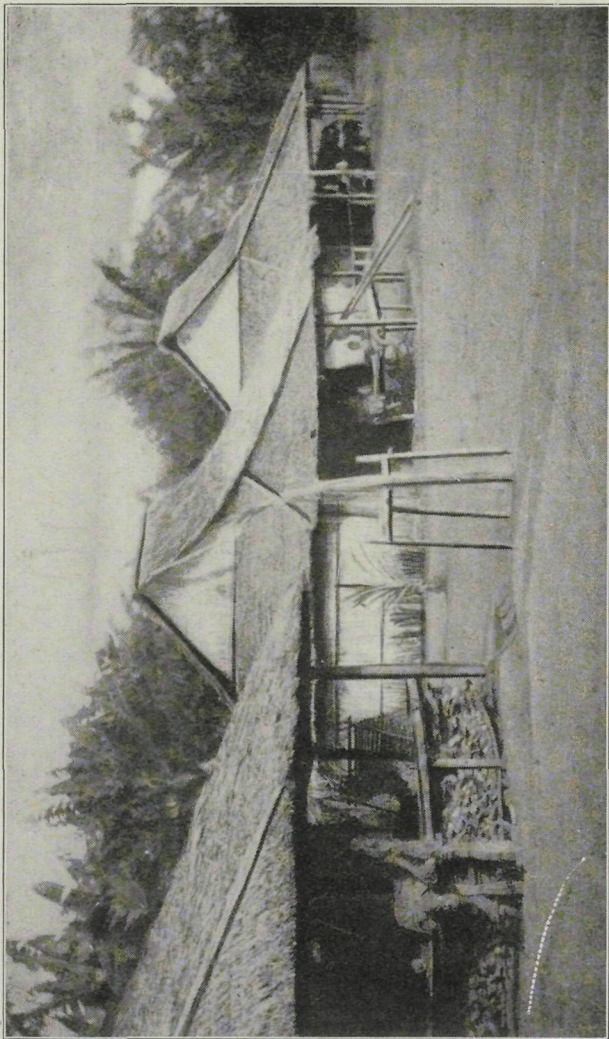
Wij hadden waarlijk vertrouwde vrienden onder de menschen en ik ben overtuigd, dat bij menigeen het Evangelie dieper wortel geschoten had, dan men oppervlakkig denken zou.

Het zijn slechts herinneringen die ik schrijf en daarom wil ik niet dieper op personen ingaan.

Wanneer in onze nabijheid de trom werd geroerd en de heidensche feesten werden gevierd dan was het mij een, groote voldoening te bemerken, dat slecht een enkele dergenen die zich „Christenen” noemden, (in onderscheiding van gedoopten), aan die feesten deelnam.

Men was trouw in het kerkbezoek, gewillig tot allerlei hulp. Menig blijk van ontwakend geestelijk leven hebben

Dorpsgezicht op Tobelo.

wij mogen ervaren. Hoe vaak stonden wij verrast over de veranderingen, die wij bij deze menschen waarnamen. Ik weet, wel dat veel te wenschen bleef maar over het geheel hadden wij ruime stof tot dank. Het was het vuur der eerste liefde. Later is dat wellicht wat minder geworden, maar daar staat ook tegenover dat het nieuwe beginsel bij anderen dieper is ingeworteld.

Het was een heele verandering, die het Christen- worden met zich bracht. De Alfoer leidde een echt nomadenleven; hij hield zich op waar hij wilde. Nu werd geeischt, dat hij in gemeenschap ging leven, zich bond aan één plaats. Waar men een inlandschen onderwijzer vroeg, moest men zorgen voor een huisje. Een lokaliteit waarin men kerk en school kon houden, moest men bouwen en slechts in enkele gevallen heb ik daarvoor eenige vergoeding gegeven, d. w. z. als het al te zwaar was hielp ik weleens met enkele der materialen te betalen; overigens heb ik aan dien eisch streng vastgehouden. Tweemaal per maand moest men zonder betaling den goeroe brengen naar de woonplaats des zendelings. Den roeiers werd alleen eten verschaft. Dat alles laat ons zien, dat het Christendom hun iets kostte en geen voordeel bracht, gelijk men weleens gezegd heeft. Het Christendom was duur en werd nog duurder. In Kau werd zeer weinig belasting betaald aan den Sultan. Als men vermoedde, dat de posthouder of één der hoofden, om de belastingpenning kwam, dan verdween men in het bosch. Nu men in dorpen moest wonen was men onder het bereik van het Bestuur. Andere huisjes ging men bouwen, want de woningen, die men bezat waren ellendige krotten. Van lieverlede begon men zich wat meer en geregeld te kleeden, zoodat reeds spoedig in het geheele leven zich een verandering ten goede openbaarde. Waarlijk de afeeling Kau mocht gezien worden.

Het klonk mij als muziek in de ooren, toen de toenmalige Resident, die als jong controleur hier een reis gemaakt had, op één zijner bezoekreizen vroeg: „Zeg eens wat hebt jullui toch gedaan, om van deze beesten menschen te maken?”

Diezelfde Resident scheen bijzonder gesteld te zijn op onze jeugdige Christenen, want bij voorkeur trachtte hij ze te winnen voor het Inlandsch politiekorps. Ik had liever gezien, dat zulks nog niet was gebeurd, want velen waren nog nimmer hun Vaderland uit geweest en kenden de ongerechtigheid niet, die hen elders van alle zijden omringde. Enkelen uit mijn omgeving kwamen op Nieuw-Guinea en het was mij goed vandaar te vernemen: „als dezen tot uw beste Christenen behooren, dan feliciteer ik u”.

Zooals boven werd medegedeeld draagt de mannelijke bevolking ook lang haar. Geheel uit zichzelf kwamen de Christenen vragen of zij dat niet zouden knippen. Men meende, dat men ook een uiterlijk teeken moest hebben, opdat het gezien kon worden wie heiden of Christen was. Het was niet bij ons opgekomen om te eischen, dat de mannen het haar zouden knippen, maar nu men zelf kwam met dit voorstel, vonden wij het goed, want daar was iets in, dat beteekenis had; men wilde toonen wie men was. Sedert stelden wij ook vast, dat het betamelijk was, dat mannen en jongelingen kort haar droegen. Die dat niet deed, gaf eigenlijk daardoor te kennen dat hij zooals de Christenen het noemen, „een Christen van den buitenkant is”.

Dat haar knippen was vooral voor jonge menschen een heel ding. Wij Europeanen, lachen om deze dingen, maar voor een jongen Alfoer was het een daad van gewicht. Het haar was zijn sieraad. Om zijn haar was hij bij menige schoone een veel geliefde verschijning, want wij zouden wel kunnen zeggen, dat de liefde wordt afgemeten naar de lengte van het haar.

Wij hadden geruimen tijd een jongen man in onzen dienst. Hij was iemand van goeden wille, kwam op de samenkomsten en ook op de catechisatie en wilde christen worden. Toch deed hij de stap nog niet. Zijn hardos was zijn alles. Ik had hem reeds enkele malen geplaagd en gezegd, dat ik zijn haar zou afknippen.

Op zekeren Zondagmorgen zag ik hem in het huisje, waar onze jongens sliepen, met een spiegeltje in de eene en een schaar in de andere hand. Hij bewonderde zijn haartooi en telkens bracht hij de schaar in de hoogte, maar tot knippen kwam het niet. Ik riep mijn vrouw en samen sloegen wij hem gade. Eindelijk, daar ging de schaar en de eerste lokken waren medoogenloos afgeknipt.

Daar was een zware strijd gestreden en een overwinning behaald, die voor hem heel wat beteekende.

Het zendingswerk ging vooruit. Overal openden zich deuren en langs vele wegen werd ons gelegenheid gegeven tot arbeiden. Bleven de moeilijkheden niet uit, het verwikte onze ziel telkens te mogen ervaren, dat meerderen zich onder onzen invloed stelden.

Met onze gezondheidstoestand ging het echter niet al te best. Op Nieuw-Guinea had mijn vrouw meermalen tol moeten betalen aan het ongunstige klimaat en hier begon het weder. Ik zelf was op Nieuw-Guinea wonderlijk gespaard gebleven. Slechts een enkele maal had ik daar met koorts te worstelen gehad, hier was het onophoudelijk.

Het leed bleef ons ook niet gespaard. In den nacht van 16 op 17 October werd ons een zoontje geboren en op 22 November moesten wij dat kind weder afstaan.

Voor de derde maal zaten wij in rouw en op elke plaats waar wij in dienst der Utr. Zend. Ver. mochten arbeiden is een gedenkteeken achtergebleven. Het leed trof ons diep, maar ook in deze droeve dagen werden wij

verkwikt door Gods vertroosting en de bevolking gaf op ondubbelzinnige wijze blijk van liefde en vriendschap.

Het bleek ons, dat wij een plaats gevonden hadden in de harten en dat hunne aanhankelijkheid meer was dan uiterlijk vertoon.

Het leven op Halmahera was eenzaam. Zelden slechts werd die eenzaamheid verbroken door het bezoek van een Europeaan. De Resident van Ternate kwam eenmaal per jaar en de Posthouder ongeveer 3 malen als hij op dienstreis was. Eenmaal per maand werd de post bezorgd. Aan den Posthouder moest van uit Ternate de dienstbrieven worden verzonden en door de vriendelijkheid der autoriteiten mochten onze poststukken met die gelegenheid ook medegaan, want postverbinding bestond er feitelijk niet. Al ons eten en drinken, op een enkele uitzondering na, moest uit den vreemde komen en werd aangebracht met handelsprauwen, eigendom van Chineezers. Dat was niet alleen een zeer kostbare, maar ook een onzekere geschiedenis, want niet altijd kwamen de goederen in goeden staat over.

In den eersten tijd konden wij van de bevolking niets koopen, zij was het verkoopen niet gewend.

Later werd alles beter, en konden wij ook van de bevolking sommige levensmiddelen verkrijgen en vruchten waren door ons geplant. Het leven op Halmahera was gansch anders dan dat in de meer gecultiveerde streken van Indië.

Feestdagen waren het, als wij zendelingen en Zendingsvrouwen, bij elkander kwamen om over het werk te spreken.

Terwijl het werk aan de kust zich voortdurend uitbreidde, waren wij ook bedacht op het binnenland. Een enkele maal ging ik met Broeder Hueting op reis om te trachten het binnenland in te komen. Op zekeren dag gingen wij de Kaurivier op, met het doel zoo mogelijk den stam der Madolés te bezoeken. De Madolés waren de schrik van de kustbewoners.

De tocht ging vrij voorspoedig, maar het was alsof de geheele streek welke wij doorvoeren, uitgestorven was.

Niet één huis was bewoond en het bleek, dat de bewoners pas vertrokken waren; allerlei dingen waren ons daarvan het bewijs. Toen wij des avonds kwamen aan Kau Islam de plaats waar de Messigit staat, was niemand van de Mohammedanen zoo vriendelijk ons een verblijf aan te bieden voor den nacht.

Het bleek ons, dat de Mohammedanen de Alfoeren, die de Kaurivier bewoonden, voor ons hadden bevreesd gemaakt. Men vroeg heel listiglijk waarheen wij den volgenden morgen wilden gaan. Wij zeiden alleen, dat wij nog verder op wilden. Den volgenden morgen, voor het opgaan der zon had men een bode gezonden, om de menschen te waarschuwen, dat die beide blanken met geen goede bedoelingen waren gekomen.

Later is mij dat bekend geworden. Wij stonden raar te kijken en wij verwonderden ons zeer, dat waar de Alfoeren anders nog al nieuwsgierig zijn, niemand naar ons kwam kijken. Het was een groote zeldzaamheid, dat twee blanken die rivier opvoeren.

Tot aan den middag hebben wij de reis voortgezet. Toen verklaarden onze roeiers niet verder te willen, noch te durven. Zij waren bevreesd, dat hier of daar de gevreesde binnenlanders zouden te hoop loopen en opgestookt door de Mohammedanen hun slag zouden slaan. Al ons praten baatte niet en wij waren genoodzaakt terug te keeren.

De Mohammedanen hebben in hun vuistje gelachen. Die vergeefsche reis was toch geen mislukking. Het zou mij toch onmogelijk geweest zijn, om indien toen de gelegenheid gunstig geweest was, het binnenland te bewerken. Later is mij dat duidelijk geworden want de arbeid aan de kust, was meer dan genoeg.

Mijn opvolger, zendeling Ellen heeft het voorrecht nu

ook het binnenland te mogen bewerken. Dat kon, omdat het werk aan de kust tusschen hem en Broeder Lasschuit werd verdeeld.

Rustig ging het zendingswerk voort. Het getal gemeenten in mijn afdeeling steeg tot vijftien. De vele reizen, die zulk een uitgebreid ressort met zich brengt, men vergete niet dat alles nog in wording was, en dat de inlandsche hulpkrachten ook nog niet in alle dingen bedreven waren, moesten afmattend werken en de vele koortsaanvallen verminderden de lichaamskrachten.

Mijn vrouw werd meermalen aangetast door een ernstige dysenterie en menigmaal heb ik gevreesd, dat haar einde niet ver meer was. Deze dingen werkten verlamdend en afmattend.

Toen in 1900, de heeren Gunning en van Boetzelaer hun studiereis maakten en ook op Halmahera vertoefden, was mijn vrouw weder ernstig ziek geweest. Doodelijk verzwakt was zij zelfs niet in staat haar huishoudelijke plichten te vervullen. De arbeid onder de meisjes had zij reeds lang moeten opgeven en de beide heeren gaven den raad, ja verplichten ons, om elders versterking van krachten te zoeken.

Tijdelijk het werk gestaakt.

Het schip, gouvernementstoomer, dat op 13 Mei 1900 de beide genoemde heeren van Djati haalde, nam ook ons mede naar Ternate. De dokter op Ternate sprak van met spoed naar Holland gaan. Maar dat kon niet. Alleen mocht

mijn vrouw de reis niet maken. Ik kon niet medegaan. Wie toch zou het werk leiden, daar door den dood van zendeling van Dijken het aantal arbeiders tot op drie gedaald was. Toen dan ook de geneesheer sprak over een tijdelijk verblijf in de Minahassa, grepen wij dit voorstel met beide handen aan. Het verblijf op Ternate deed mijn vrouw aanvankelijk reeds goed, zoodat wij vol hoop naar de Minahassa trokken.

Te Ajermadidi, heerlijk gelegen, vonden wij een onderkomen in een klein hotel, een primitieve gelegenheid, maar voor ons geschikt. God had ook daar vriendelijke menschen beschikt, die ons met raad en daad hielpen. De hulpprediker wijlen Br. Tendeloo en zijne hulpvaardige echtgenooten waren ons tot hulp. De heerlijke temperatuur en goede voeding, deden wonderen, de behandelende geneesheer van Menado besteedde zijn beste krachten aan de patiente, die volgens hem wel niet geheel genezen zou, maar die toch in krachten toenam. Wij meenden eindelijk niet langer te mogen blijven en 18 Maart 1901 vertrokken wij weder naar ons geliefd Halmahera.

Behouden kwamen wij te Ternate aan, na een zeldzaam voorspoedige reis kwamen wij weder thuis, en konden den arbeid weder opvatten.

Weder aan het werk.

Alle gemeenten werden achtereenvolgens bezocht en ik mocht tot mijne groote voldoening bemerken, dat men overal blijde was over onze thuishkomst. Geen ernstige stoornissen hadden zich tijdens onze afwezigheid voorgedaan.

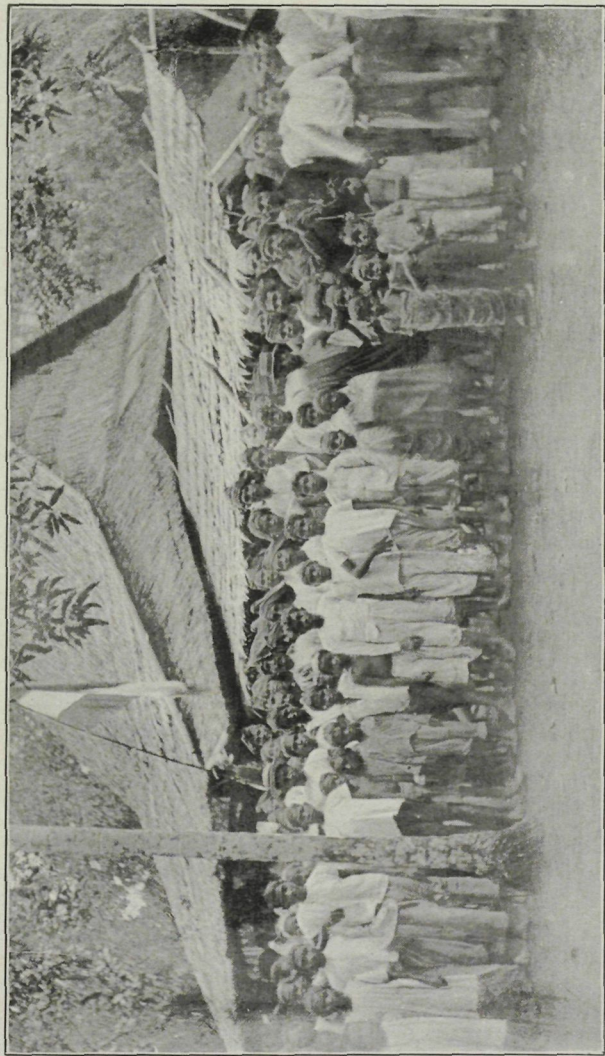
Broeder Hueting had mijn helpers ontvangen en door hen het werk geleid.

17 April hielden wij Kerstfeest. Het feest der feesten wordt altijd op onze zendingsposten feestelijk gevierd. Het was de gewoonte, dat de schoolkinderen en tal van volwassen uit alle filialen terwille van dat feest, zich verzamelden op het erf van den Zendeling. Op den eigenlijken feestdag gebeurde dat nooit, want dan zouden op de filialen de Godsdienstoefeningen stil staan, maar altijd vond dit plaats in de eerste week van Januari. Dat was de vacantie-week. De goeroes met hunne vrouwen kwamen dan ook en die ontmoetten elkander en dus voor hen was het ook feest. Door ons vertrek was dat nu niet gebeurd en daarom vierden we het nu nog maar. Meer dan 300 kinderen en wel evenveel ouderen kwamen te samen. Het was een heerlijk, opgewekt feest. Daags daarna vierden wij met ons personeel het Heilig Avondmaal. Zulke dagen zijn onvergetelijk. Bij al den zegen dien God ons geeft in het vaderland gaat ons hart nog steeds uit naar de hoogtijden op Halmahera doorleefd.

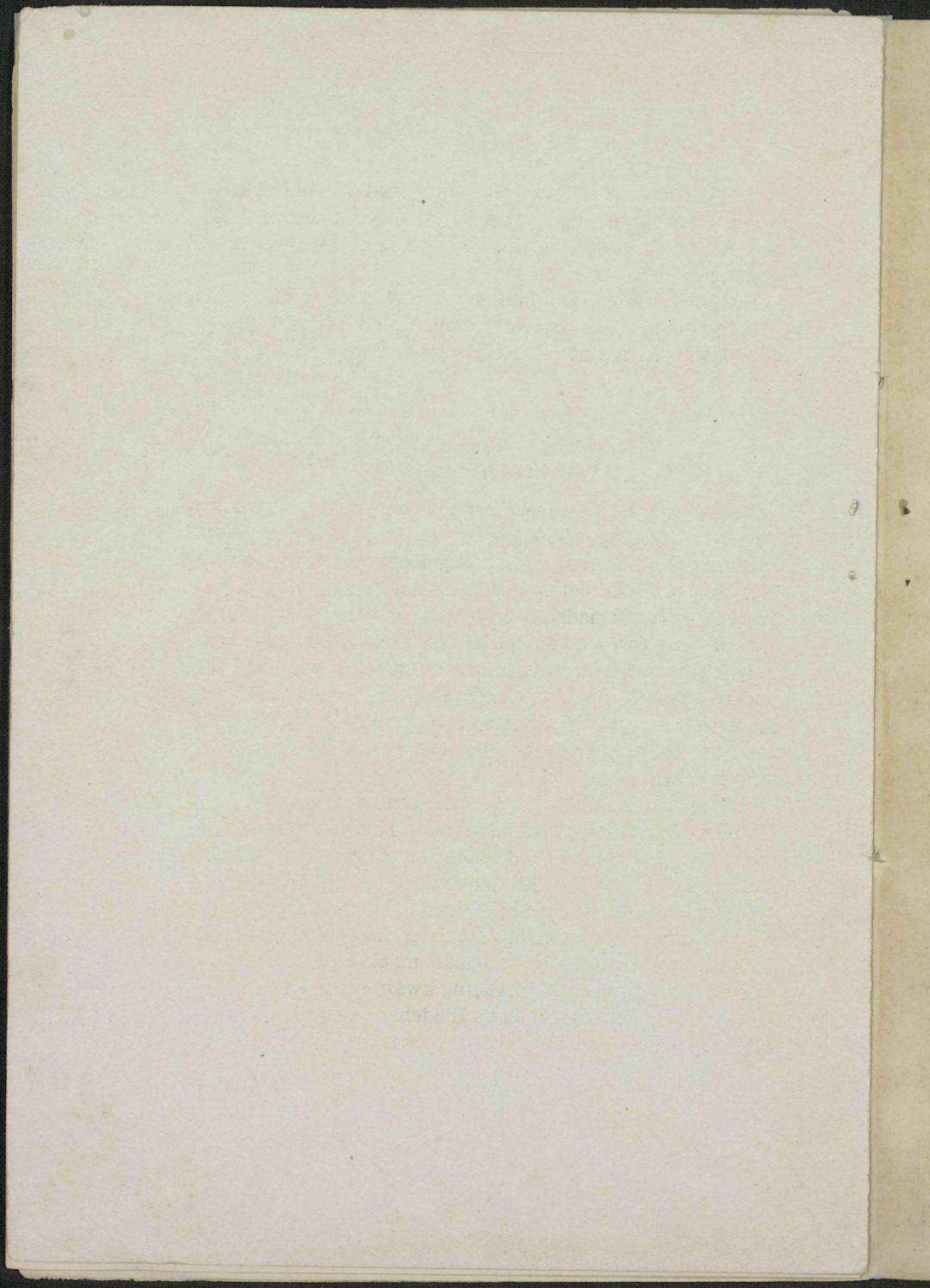
Het vele gemeentewerk legde beslag op ons en toch deden wij alle moeite om zooveel mogelijk van de taal te weten te komen. Immers in hun eigen taal moesten zij vernemen de groote werken Gods. Ik had een zeer goede hulp in een zekere Sabtoe, een schrander man.

Enkele nieuwe gemeenten werden gesticht. Hier en daar werd het primitieve kerkgebouw door een beter vervangen. Alles wees op verbreding en verdieping van het werk. Het getal huwelijken, dat op Christelijke wijze werd gesloten, vermeerderde zeer, waarover wij ons bijzonder verheugden.

Uit Holland was ons gemeld, dat de Broeders Fortgens en Voorham zouden komen ter versterking. Vermeerdering

Feestgangers tot het Kerstfeest op Tobelo.

van arbeidskrachten was meer dan noodig, want behalve Tobelo, Loloda, en Kau, was de arbeid ook aangevangen te Boeli en Sidangoli, al was het dan ook alleen nog maar door inlandsche helpers

Helaas, Broeder Voorham heeft niet lang mogen arbeiden, hij is niet meer. Broeder Fortgens heeft een gezegenden arbeid aan de Westkust van Halmahera te Djailolo.

Droeve Stoornis.

December 1901 was een zeer drukke maand in de woning van den Zendeling van Kau. Br. en Zr. Hueting benevens Voorham en Fortgens met echtgenooten waren ten onzent. Het was heerlijk met zoovelen zamen te zijn en één van geest te mogen beraadslagen. Met Br. Hueting had ik druk aan de taal gewerkt en omdat Kerstmis aanstaande was, ging hij huiswaarts, maar, zijn vrouw, voor wie een verandering zeer noodig was, bleef nog bij ons. De voorbereidende maatregelen voor het Kerstfeest waren reeds klaar en wij hoopten op een heerlijke feestviering in de eerste week van Januari.

Helaas, aan deze hoop werd de bodem ingeslagen. Op 27 December ontstond in het dorpje Koesoe, waar een gemengde bevolking van heidenen en Christenen woonde, een opstootje. Eén der Christenen moest een Mohammedaan beleedigd hebben. De eigenlijke toedracht der zaak is nooit bekend geworden; ook bij het later ingestelde onderzoek niet. De beleedigde Mohammedaan maakte ontzettend veel misbaar in zijn dorp en plotseling kwam een groote menigte gewapende Mohammedanen en Heidenen opdagen, om zooals bleek, de menschen op Koesoe te straffen.

Br. Voorham, die juist aan het strand stond, kwam dadelijk verschrikt mijn erf op, met de boodschap, kom gauw, een bende gewapenden.

Dadelijk ging ik naar het strand en trof de bende. Mijne verschijning deed hen een oogenblik aarzelen. Ik vroeg waarheen zij wilden en wat hun plan was. Dreigende kreten werden geuit en men sprong om mij heen. Enkele Christenvrouwen riepen, zij vermoorden toewan — waarop eenige Christenmannen te wapen liepen, die evenwel door mijn vrouw in bedwang werden gehouden. Het gelukte mij, hoewel met veel moeite de bende terug te drijven. Spoedig daarna kwamen enkele Mohammedaansche hoofden, die verklaarden, dat het tegen hun wil was geweest, dat men zulk een tumult had gemaakt. Ik maakte hen er attent op, dat ik zulks niet geloofde, omdat ik hen onder de menigte had gezien. Nu ja, maar dat was om de anderen tegen te houden. Ik liet dat maar zoo en gaf hen den raad de zaak te onderzoeken en recht te doen, maar er voor te waken, dat rustige menschen niet door een gewapende bende werden veront-rust. Des avonds kwam het volkshoofd mij zeggen, dat alles zou geschikt worden, zoodat ik vermoedde, dat het „een storm in een glas water zou zijn”.

Helaas, op oudejaarsdag, terwijl niemand onzer eenig onraad vermoedde, ging over zee een troep gewapenden.

Wij zaten te eten en plotseling hoorde ik in de nabijheid enkele schoten. Als bij ingeving gevoelde ik, dat er iets bijzonders plaats had en ik ging naar het strand en daar kwam ik een gillende troep tegen. Niemand hief zijn hand tegen mij op. Ik spoedde mij naar Kroesoe en vond daar de geheele bevolking brullende van woede. Drie mijner christenen had men letterlijk in stukken gehakt. Een veel belovende jonge man en zijne ouders. Het tumult was verschrikkelijk. Was men eerst versuft geweest door den

plotselingen overval, nu wilde men er op uit om wraak te nemen. Het gelukte mij de menschen te kalmeeren en nadat ik de wonden had gemeten en gepeild, begroef ik de drie slachtoffers in èèn graf. Niemand der hoofden was tegenwoordig, zoodat ik tegen mijn zin genoodzaakt was den Resident van deze dingen bericht te geven.

Nog dien zelfden avond vertrok Broeder Voorham naar Ternate om het bericht te brengen.

Een onrustige tijd brak aan. Het bleek, dat dit opstootje zijn oorzaak had in haat tegen het christendom. Het mohammedanisme had met leede oogen den voortgang daarvan aangezien. Men had allerlei middelen te baat genomen om de menschen bang te maken christen worden. De zendelingen had men verdacht gemaakt door de onzinnigste leugens van hen te vertellen. Den christenen had men allerlei belemmeringen in den weg gelegd. Men verbood hen b. v. te visschen en te duiken, terwijl het aan heidendenen werd toegestaan. De sago moest door de christenen duurder worden betaald, maar dat alles baatte niet. Nu had men afgesproken een bloedigen inval te doen. Daardoor zou men de jonge christenen bang maken, en men zeide, dat deze zaak toch niet zou worden veroordeeld op Ternate.

Elken dag vermeerderde de onrust, want allerlei berichten deden de ronde. Men vertelde dat mijn huis zou worden verbrand, dat ik vermoord was. enz.

Schrik en ontsteltenis maakten zich van vele Christenen meester, vooral omdat het spook, de Madolés, werd gebruikt en men zeide, dat die in menigte zouden komen om een algeheele slachting te houden. Velen vluchten naar den Tidoreeschen overwal. Anderen evenwel toonden hun med. Den morgen na den moord kwam van Bobalé een prauw met gewapende mannen. Ik bevond mij juist aan het

strand en geheel ontdaan waren zij, toen zij mij zagen. „Toewan wij dachten dat gij vermoord waart en daarom kwamen wij ons hiervan overtuigen.” Ik zeide, maar gij ziet immers dat ik ongedeerd voor U sta. Gelukkig, antwoorden zij, want wij hadden gezworen uw dood te wreken.

God gaf mij het voorrecht zooveel invloed op de bevolking te hebben, dat van de zijde der Christenen geen wraak werd genomen.

Ik achte het toch beter, om Zr. Hueting, benevens mijn vrouw en kinderen naar Tobelo te brengen,

De tijding van den moord werd te Ternate zeer vergroot. De Resident zond mij 6 politie oppassers en een Korporaal tot beveiliging van huis en erf. Dat was een blijk van groot vertrouwen en vriendelijkheid, en in een begeleidend schrijven schreef hij: Ik geef ze onder uw bevel, gij kunt handelen zooals U goeddunkt; ik vertrouw u volkomen”. Deze hulp was zeer vriendelijk maar overbodig. Enkele weken bleven de verontrustende tijdingen nog aanhouden maar van lieverlede werd het weder rustig. Het dorp Koesoe heeft onder deze dingen geleden, maar over het geheel heeft het Zendingswerk geen blijvend nadeel ervan ondervonden.

Men heeft van deze zaak getracht een andere lezing te geven, maar de waarheid is zooals ik die schrijf.

Tot in het midden van de maand Maart heeft men de zaak onderzocht en eindelijk kwam de vraag tot mij of ik geen licht kon ontsteken in die duistere dingen.

Door middel van anderen heb ik de daders aangewezen waarna zij gestraft werden met 2 jaren dwangarbeid.

Die straf vonden de Christenen te gering. Zeker, zwaar was zij niet, maar tot aller verbazing kwam niet één der vijf veroordeelden terug. De één na den ander werd door beri beri aangetast en zij stierven in hun gevangenstraf.

Dit feit maakte een geweldigen indruk. De jeugdige Christenen zagen daarin een Godsoordeel en ook op ons maakte het diepen indruk.

Zoo ging het werk der zending door goed en kwaad gerucht voort. Een voortdurenden aanwas mochten wij constateeren, ook op de plaatsen waar de overige broeders arbeiden.

Zoo nu en dan werden er volkssamenkomsten gehouden, waardoor een band van eenheid werd gelegd, tusschen de verschillende stammen.

Een nieuwe bestuursregeling werd in uitzicht gesteld en in Augustus 1902 ontmoette ik op Halmahera den eersten controleur van het Binnenlandsch Bestuur. Het is mij aangenaam te kunen verklaren, dat er steeds een goede geest heerschte tusschen de bestuursambtenaren en de zendelingen. Met vereende krachten trachten wij, elk op zijne wijze, tot heil der bevolking werkzaam te zijn.

Helaas, niet lang meer mochten wij in den arbeid blijven. De gezondheidstoestand van mijn echtgenoot liet spoedig weder veel te wenschen over, terwijl ook mijne krachten minder werden. Het werd voortdurend sukkelen en van geregeld voortarbeiten was geen sprake meer.

Telkens werden wij door koorts overmand, zoodat de opinie der oudere broeders was „het is meer dan noodig, dat gij tot herstel van gezondheid, vooral van uw vrouw, naar Holland gaat.

Daar waren echter vijftien gemeenten. Wie zou die verzorgen? Broeder Hueting was van goeden wille, maar zelf had hij er achttien te bedienen, waarbij allerlei anderen arbeid begon te ontluiken. Hij was begonnen met cultures. Broeder van Baarda, die na den dood van Broeder van Dijken op Duma werkte, was met een hevig lijden naar Holland. Ook van de andere broeders was geen in staat mijn werk er bij te nemen.

Vele zorgen maakten wij door — maar heengaan was onvermijdelijk. Het bestuur stond toe, dat we naar het Vaderland zouden komen en beloofde zoo spoedig mogelijk een vervanger.

Den dertienden April 1903 braken wij van Djati op. Nooit vergeet ik dat afscheid. Massa's menschen verdrongen zich om ons goeden dag te zeggen. Elk bad „Kom toch terug” en wij gaven de verzekering, dat we zouden terugkomen als God het toestond.

De mensch wikt — God beschikt! Het heeft niet zoo mogen zijn. Wij moesten in het Vaderland blijven. Afgesloten is dat tijdperk van heerlijk werken. Ander werk, in het Vaderland wachtte.

Sedert dien heeft den arbeid zich verder uitgebreid. Behalve dat de Broeders van Baarda, Hueting, Metz, Maan, Fortgens Ellen, Lasschuit, en van Essen, ieder hun ressort bedienen, is een Kweekschool verreezen onder leiding van Broeder Munk. De Ambachtschool, door Broeder Fortgens klein begonnen, heeft zich te Tobelo ontwikkeld. De cultuuronderneming, door Hueting begonnen, heeft als leider gekregen Broeder Tonsbeek en bij het verschijnen van dezen lichtstraal zal Broeder Kleinjan als beheerder de Ambachtschool op Tobelo zijn aangekomen. God heeft groote dingen gedaan. Loof den Heer, mijne ziel, dat ook wij, al was het dan ook slechts kort, hebben mogen medearbeiden aan het heerlijk zendingswerk in dat schoone land.

